

I

MILITÄRTJÄNST

Det var en ganska blek och gänglig yngling som endast några dagar efter studentexamen började sin militärtjänst som reservofficersvolontär vid kavalleriskolan på Ränneslätt vid Eksjö. Jag var inte då och har aldrig i mitt liv varit särskilt intresserad av aktiv (och inte heller passiv) sport och måste beteckna mig själv som övervägande lat i fysiskt hänseende. En av de få sportgrenar, om man kan kalla det så, som jag utövat från barndomen, har emellertid varit ridning, även om jag inte heller där åstadkommit några som helst anmärkningsvärda prestationer. Det var detta ridintresse som främst gjorde, att jag sökte mig in vid kavalleriet. Och då det gällde att inte söka göra något borgerligt intrång i den aristokratiska högborg som gardeskavalleriregementena i Stockholm då utgjorde var det naturligt att söka inträde vid det anrika men mindre snobbiga Smålands husarregemente i Eksjö, till vilket anknytningen också var naturlig på grund av mitt småländska ursprung.

När vi ryckte in på Ränneslätt någon av de första dagarna i juni 1913 förändrades livet på ett högst anmärkningsvärt sätt. Det var en mycket hård skola, som varade ett år. När vi började var vi ett femtiotal, när vi slutade ett trettiotal. Resten hade inte orkat med. Dagen började klockan fem med rykt och stallvård. Sedan var det exercis och ridning dagen i ända med korta uppehåll för måltider, som slukades med jätteaptit. Maten var inte så oäven. Vi fick lägga till femtio öre om dagen för att dryga ut kronans kost, som vid den tiden var synnerligen mager och mest bestod av sill och potatis. Men femtio öre räckte ganska långt med dåvarande priser. Sömn blev det ganska dåligt med. Klockan tio fick

vi gå i säng på en ljuvlig halmmadrass, som nystoppad var som ett kulligt berg och efter en tid blev en djup klyfta, och reveljen gick som sagt klockan fem, utom för dem som hade stallvakt en gång i veckan, för vilka sömnen inskränktes till ungefär fyra timmar. Nästan varje söndag for alla som inte hade permissionsförbud in till stadshotellet i Eksjö, där man hyrde rum för dagen för att sova från klockan nio på förmiddagen till klockan fem på eftermiddagen, varefter man åt en hejdundrande middag i hög stämning.

Vi var utklädda i den mest opraktiska uniform som svenska armén någonsin uppfunnit. Den av kronan levererade var av ett tjockt grått tyg, som efter beröring med väta blev styvt som papp, och alltid gräsligt illasittande med blå dubbelvikt krage och blå revärer och en hatt à la Karl XII, som utgjorde ett utmärkt uppsamlingsställe för regn och som framtill ganska snart erhöll formen av en anknäbb. Så fick man förstås hålla sig med egna permissionsuniformer av finare, ljusare grått tyg, som hade en osedvanlig förmåga att samla fläckar. Stövlarna var i vardagslag fantastiskt grova och tunga och till permissionen av blankläder, vilket blev mycket varmt och skönt om sommaren.

Skolans chef var ryttmästare Ahnström från Livhusarerna i Skövde (han slutade som överste och sekundchef för samma regemente). Han led av vad man kallade majorsfeber, drev oss oerhört hårt och upprätthöll en järnhård disciplin men var nog för övrigt en hygglig, relativt rättvis och bra karl. Så fanns det två löjtnanter som troppchefer, två sergeanter och fyra mycket ilska distinktionskorpraler, som furirer kallades på den tiden. Så nog var det tillräckligt med befäl för en så liten trupp. Rulan lät som ett utdrag ur adelskalendern. Vi var nog inte mer än ett tiotal som inte stod upptagna i den boken. Kamratskapet var mycket gott, fast visst fanns det några som ansågs böra uppfostras och för vilka livet nog var ett rent helvete och som rätt ofta fick sova i våt säng. Det var nämligen en omtyckt bestraffning att hålla ett handfat kallt vatten under täcket sedan vederbörande insomnat. Tonen var på det hela taget utsökt rå men samtidigt

friskt galghumoristisk, vilket på något vis tycktes hänga ihop med stallukten.

De intellektuella övningarna inskränkte sig i huvudsak till att lära sig exercisreglementet utantill. Knästående färdigställning beskrevs exempelvis minutiöst på en tryckt halvsida. Att lära sig hur man gjorde gick att inhämta på en kvart men att kunna rabbla upp beskrivningen utan att stappla var en möda, som många hade stora svårigheter med. Nyttan av dessa utanläxor förstod jag aldrig, endast att de utökade lektionsantalet och läsläsningen. Och så fick man givetvis också lära sig utantill, hur man steg upp och ner från en häst, hur reglementet beskrev en förpatrulls framåtskridande eller tillbakamarsch i bruten terräng och många andra nyttiga ting för fiendens bekämpande, det mesta något enklare att utföra i praktiken än att redogöra för med reglementets invecklade satsbildning.

En oerhörd tid upptogs av puts av levande och döda ting. Varje söndagsmorgon var det putsinspektion. Med oklanderligt vita handskar undersökte troppchefen varje hästman och varje hästsvans, och ve den vars tilldelade riddjur avsatte det minsta dammkorn. Karbiner, sadlar, sablar och dylikt fick inte uppvisa minsta lilla fläck eller korn, och betseltygets metallytor, som i timmar gneds med stålmattor (rostfritt var inte uppfunnet), skulle glänsa som solen i Karlstad. Söndagsinspektionen hade i allmänhet fatala konsekvenser för ungefär en tredjedel av volontärerna, som fick permissionsförbud för resten av fridagen på grund av bristande putsmedvetande.

Ridningen var det bästa, åtminstone efter några månader. De flesta hade väl ridit förut men en hel del hade aldrig förut suttit till häst. En av de första dagarna släpptes vi i tur och ordning på osadlade hästar genom en lång hindergård, genom vilken de ädla springarna drevs med piskrapp, så att de flesta ryttnare föll av till distinktionskorpralernas oförställda förtjusning. Många fick i början ridsår och bölder på ädla ställen, vilka okavalleristiska åkommor ansågs botas bäst med än intensivare övningar på hästryggen.

Disciplinen var som sagt mycket hård men en lördagskväll en gång i månaden släpptes den helt. Uppsträckta i bästa uniformen samlades officerare, underbefäl och volontärer till mässaf-ton. Måltiden innehöll en extra tårta, varefter spriten — mest punsch — flödade i ohämmade mängder. Det hela skulle väl utgöra kvintessensen av kamratlig och demokratisk samvaro, men nog tog den sig ganska egendomliga former enligt nutida begrepp. Vid tiotiden var de flesta mer eller mindre berusade. Två av oss var emellertid nykterister (en var förresten Folke Bernadotte) och två av oss drack aldrig mer än vi tålde. Vid ungefär det klockslaget fick vi halvt bärande hjälpa hem skolchefen till hans tjänstevilla några hundra meter från mässen, och därefter var det vår uppgift att förpassa våra mer eller mindre redlösa kamrater i säng. Logementen företedde efter en stund en allt annat än tilltalande bild.

Nedanförl logementen utbredde sjön Bjälmen sin lugna yta. Från den ganska branta stranden gick en lång smal spång ut till en hög brygga som användes vid simhopp. Efter en mässaf-ton, sedan befälet förpassats till sina viloplatser, fick ett lum-migt ljushuvud idén att alla skulle cykla iväg på den smala spången och ut och ned i vattnet i full mundering. Förslaget accepterades med förtjusning, och en efter en cyklade de balda fäderneslandsförsvarna i vinglande fart ut över spången och ned i vattnet från minst fyra meters höjd. Jag ser synen för mig, där de kom i en lång rad i månskenet. Vi fyra som var vid våra sinnens fulla bruk hade kastat oss i ett par ekor och hade verk-ligen fullt sjå att fiska upp dem av våra kamrater, för vilka sprit-konsumtionen inte förbättrat simförmågan. Det var ett herrans under att ingen drunknade.

Söndagen efter en mässaf-ton var putsinspektionen lika rigo-rös. Officerarnas humör var emellertid betydligt sämre och per-missionsförbudet fler än vanligt.

Permissionsförbud och straffexercis (noggrann marsch i ett par timmar) var de vanligaste bestraffningarna. En gång hade en kamrat på ett av trälocken till den långa bekvämlighetsinrätt-

ningen med mycket besvär inristat följande inte alltför originella dikt:

»Tag allt vad mörker finns och kval i liv

och bilda Dig ett namn därav och Ränneslätt det giv.»

Denna åverkan på kronans dyrbara egendom ansågs särskilt klandervärd, inte minst därför att den inte uttryckte tillbörlig kärlek till förläggningsplatsen, och hela skolan ställdes upp och utsattes för en fruktansvärd utskällning. Vem hade gjort sig skyldig till detta vanvördiga beteende? Ingen erkände och ingen skvallrade. Varpå hela skolan fick avstå från några färder till stads-hotellet i Eksjö under fjorton dagar.

Småningom blev vi nog en efter tidens begrepp synnerligen sammansvetsad och ganska effektiv trupp, som prövades vid manövrar tillsammans med husarregementet i Eksjö och vinterövning med dragonregementet i Umeå.

Den stora ljuspunkten var den ryttarfest som kom som en avslutning av skolan. Vi fick var och en inbjudas en flickbekant, som vänligt nog fick bo hos en officersfamilj i staden och protegeras av en gift dam. Det var kadriljridning, sabelfäktning mot sandsäckar i galopp, allehanda tävlingar, bland annat i hinderhoppning, och så middag med dans på mässen och middag i någon familj dagen därpå. Och så blev vi alla korpraler med några extra blå streck på vänster överärm på uniformsrocken till tecken på att vi klarat biffen.

Märkligt nog gick jag ut som nummer två. Jag kallades till ryttmästaren, som sade mig att jag egentligen skulle ha gått ut som nummer ett, men som jag inte avsåg att bli statofficer så hade man satt ned mitt betyg i gymnastik (vilket i och för sig var helt berättigat) så att Gustaf Fredrik von Rosen på Hästgardet blev etta. Mitt gynnsamma resultat berodde i huvudsak på att jag hade lätt att lära mig reglementet utantill och kunde inlägga verklig känsla i dess uppläsning och ansågs ha goda anlag för befälsföring (jag har alltid haft ganska goda röstresurser).

Det var som sagt en hård skola, men nyttig. Egentligen var

det ganska skönt att efter skolan och med studier framför sig koppla av så gott som all tankeverksamhet och för en tid bli mer eller mindre ett nummer. Jag blev bredaxlad och ökade tretton kilo.

Sommaren 1914 tjänstgjorde jag som korpral på Smålands husarer. Vi tre officersvolontärer fick ett eget logement, vilket var en stor fördel, men vi fick äta i manskapets matsal. Maten var fruktansvärd och de salta sillbitarna fästes ofta med häftstift under borden. Vi hyrde också ett rum med kokvrå i Eksjö, där vi hade extra sovtimmar och intog en och annan kompletteringsmåltid lagad av en tillkallad snäll gumma. Vi var för övrigt ganska ofta inbjudna till officersfamiljer.

Världshorisonten mörknade den sommaren och man började alltmera tala om att det kanske skulle bli krig, men ingen tycktes riktigt tro på den möjligheten.

För Smålands husarer blev det en förändringarnas tid. Den gamle snälle överste Hallenborg efterträddes av översten greve Reinhold von Rosen (sedermera generallöjtnant och kavalleriinspektör) som kom från Hästgardet. Det var en sjuvärdes militär. Disciplin och puts var hans käpphästar. Halva regementet fick i uppryckningssyfte arrest för slöhet, bristande puts och allehanda småfel. De vanliga illaluktande arrestlokalerna räckte inte till, så en lada på Rännesslätt fick tjänstgöra som hjälputrymme för arrestanterna, varav åtskilliga var officerare. En känsla av skräck spred sig i leden och stämningen var verkligen inte den bästa. von Rosen hade förresten redan tillträtt mot slutet av vår tid på kavalleriskolan. En dag kom han under en manöver och inspekterade oss när vi låg i tält i en skogsbacke. Följande konversation utspelade sig, förd i gäll kommandoton.

Översten: Jag vill tala vid volontär von Rosen (hans son Gustaf Fredrik).

Volontären inställer sig i givakt.

Översten: Goddag, volontär von Rosen.

Volontären: Goddag, överste.

Översten: Jag kan hälsa volontär von Rosen från volontär von

Rosens mor, grevinnan von Rosen, som befinner sig vid god hälsa.

Volontären: Tack, överste.

Översten: Helt om marsch, volontär von Rosen.

Vi andra fick ju inte så kärleksfulla hälsningar från våra mödrar.

Jag blev varken under den första tiden vid regementet eller sedermera, när jag tjänstgjorde där som officer, helt övertygad om att von Rosen skulle ha varit en idealisk chef, om det verkligen blivit allvar. Därtill var han i likhet med inte så få officerare på den tiden alltför bunden av reglementen och former. Men man vet aldrig, hur en person utvecklar sig när det gäller. Det fanns åtskilliga officerare av en helt annan typ. En av dem var ryttmästaren greve John Hamilton, på vars skvadron jag en tid tjänstgjorde. Han verkade mest som en gammal karolin, kärv och pålitlig med en glimt i ögat och med ett utmärkt handlag med folk.

Så mörknade alltmer den internationella horisonten, och en vacker dag kom krigsutbrottet. Ingen visste riktigt vad det skulle innebära för Sverige. Regementet mobiliserades delvis. Vi slipade våra sablar och ordnade fältutrustningen under flera dagar och nätter, och hela regementet ställdes upp i full krigsutrustning på kaserngården, där regementschefen höll ett utomordentligt högstämt och manande tal. Han räknade upp alla de fältslag som regementet deltagit i under vår trehundraåriga tillvaro (varvid vi i allmänhet givetvis segrat) och slutade med att med av rörelse lätt beslöjad stämman förklara att »det inte finns någon skönare död än döden på slagfältet». Huruvida han härutinnan helt övertygade sina åhörare vill jag lämna därhän. Kort därefter avtågade fjärde skvadronen under flygande fanor och klingande spel i riktning mot Oskarshamn för att möta den eventuellt anfallande fienden. Vi som lämnades kvar kände oss smått avundsjuka på våra avtågande kamrater, som gick hjälteglorian till mötes, men efter någon tid blev denna avundsjuka ganska nedsatt, sedan vi erfarit att fjärde skvadronen väntades

under sex månader få bivackera i ett par ganska ogästvänliga lador i närheten av kusten och att våra kamrater förde ett ytterst enformigt vaktliv i det tilltagande höst- och vinterrusket.

Snart återtog livet vid regementet i huvudsak sin vardagsprägel, sedan det blivit klart att faran för det neutrala Sverige ingalunda var överhängande. Mina båda årskamrater på stat skulle till Karlberg, men jag, som bara skulle bli reservofficer, kunde börja mina studier i juridik vid Stockholm högskola för att först på våren gå igenom en fyra månaders kurs vid samma ärevördiga institution. Innan jag för denna gång lämnade regementet blev jag uppkallad till översten, som i befallande ton uppmanade mig att bli officer på stat. Han hade redan ordnat allt och jag kunde omedelbart inställa mig på Karlberg. Han ansåg att jag visat sådana anlag för militäryrket, att jag icke kunde undandraga mig plikten att som soldat tjäna fäderneslandet. Jag förklarade i bestämda men vördnadsfulla ordalag, att jag ansåg mig kunna tjäna fosterlandet även på annat sätt, vilket översten sade sig starkt betvivla. Han avskedade mig efter en stunds fruktlöst resonemang från audiensen. Jag kanske kan nämna att, när jag senare träffade honom igen, han inte längre föreföll gramse på mig, i synnerhet inte sedan jag gått in i utrikesförvaltningen, vilket väl näst kavalleriet var det mest ståndsmässiga i hans ögon.

Min militärtjänst blev ganska långvarig och omfattade sammanlagt ungefär tre och ett halvt år, avbruten av ganska korta terminer på Stockholms högskola, där jag relativt snabbt genomled studierna till en jur.kand.-examen. Jag blev fänrik 1915 och löjtnant i januari 1918, ungefär samtidigt som jag tog examen och kom i UD:s tjänst, och tog så snart kriget var slut avsked.

Men jag kanske skulle säga några ord om Karlberg. Reservofficerskursen var oerhört stor och kompletterades med en kurs, som var förlagd till Fristad hed. Sammanlagt tror jag att det året utexaminerades ungefär 275 reservofficerare. Jag gick ut som etta på hela kursen, framför allt tror jag på grund av två omständigheter. Taktikundervisningen var efter var jag kunde förstå ganska föråldrad. En gång, när en rad högre officerare

åhörde en lektion i detta ämne, var problemet en förskvadrons uppträdande vid framryckning i spetsen för en division i ett pass mellan två sjöar. Alla de som tillfrågades lät skvadronen, när den kom i kännning med fienden, sitta av bakom en kulle, besätta den och med karbineld fördriva fienden, vilket tvivelsutan var det mest praktiska tillvägagångssättet. När jag såg att läraren alltmåra mörknade, påkallade jag hans uppmärksamhet och fick redogöra för min uppfattning. Jag uppsökte då med skvadronen ett på kartan befintligt närbeläget fält, dit jag även dragit den fientliga skvadronen, kommenderade gevär ut (dragna sablar) och anföll i marsch-marsch (snabb galopp) fienden. Detta ansågs vara det enda kavalleristiska och reglementsenliga tillvägagångssättet, och jag fick mycket beröm. I verkligheten hade förmodligen den fientliga skvadronen suttit av bakom sin kulle och nedgjort oss med karbineld. Men nu var det ju bara på kartan.

Den andra omständigheten var denna. Vår kompanichef hette Uggle och var ganska fet och mycket impopulär. Jag fick under en övning befälet över kompaniet och vi skulle rycka fram över ett långt och ganska smutsigt gärde mot den väntande fienden. Jag kommenderade snabb spridd framryckning och vi började springa. Uggle hade svårt att följa med. Jag hetsade truppen med eldande tillrop såsom: »Nu springer vi ifrån gubben» och vi nådde snart fienden och fördrev honom med ett raskt bajonettanfall, varefter vi vilade på våra lagrar. Efter en stund kom Uggle fram andtruten och genomsvettig men helt imponerad. Han hade sällan sett en så snabb och väl ledd framryckning och en så initiativrik befälsföring. Trots ansträngningen var jag rätt populär bland kamraterna efter den övningen.

Livet på regementet under alla inkallelser, där jag avancerade till tillförordnad chef för regementets kulsprutetropp — två kulsprutor klövjade på hästar med ungefär trettiosex mannar — hade många angenäma sidor. Jag bodde tidvis i den så kallade kavaljersflygeln, en gammal herrgårdsbyggnad i utkanten av staden, som förhyrts av fyra officerare som var ungarlar och som där hade ett mycket glatt hushåll. En av dem, dåvarande baro-

nen von Otter, numera ryttmästaren Gyllensvaan på Västana och Gyllene Uttern, är en av mina närmaste grannar. Vi utbyter ofta minnen från Eksjötiden och jag har vid ett par tillfällen varit med på möten av gamla husarer vid den forna förläggningen. Det ärorika husarregementet, som lades ned vid försvarsnedskärningen 1925, omfattas nämligen än med stor kärlek i bygden och många gamla husarer av alla grader brukar komma tillstädes.

Det slår mig att läsaren kanske tycker att jag i mina berättelser om militärlivet före och under första världskriget anslagit en välraljant ton. Och nog fanns det en hel del en smula löjligt i den dåvarande officerskårens liv och leverne. Men på samma gång fanns det mycket av plikttrohet och framåtanda och gott kamratskap. Jag har alltid varit försvarsvän och under senare perioder arbetat mycket intensivt i olika sammanhang för ett starkt försvar, bland annat i två statliga försvarsutredningar. Jag har nog därvid i själva verket haft inte obetydlig nytta av mina tidiga erfarenheter och kanske också lärt mig en icke oväsentlig förståelse av militär mentalitet, som visserligen i mångt och mycket begränsar synvidden men också innefattar mycket som är ytterst värdefullt.

Ungdomsporträtt. Fänrik vid Kungl. Smalands husarregemente